

SÖRMLANDS- LÅTEN

Nr 1 2011

Medlemstidning för Södermanlands Spelmansförbund

Sörmlandslåten 1/2011

Medlemstidning för **Södermanlands Spelmansförbund**

c/o Ulf Lundgren

Kyrkogårdsvägen 4, 152 40 Södertälje

postgiro: 12 24 74-0

org.nr. 818500-9233

Ansvarig utgivare: Bo Gabrielsson

Redaktion: Birgitta Stenberg, Ulf Lundgren, Annelie Sandell

Styrelseledamöter:

Ordförande: **Bo** Gabrielsson, 0151-310 41/070-204 67 35

Vice ordf: Ingvar Andersson, 016-820 80

Kassör: Ulf Lundgren, 08-550 864 64

Sekreterare: Lennart Nordin, 0155-26 64 11

Ledamöter: Christina Frohm, Ove Karlsson, Inga-Britt och Leif Epel.

Suppleanter Marcus Eriksson och Per Andersson

Webb-ansvarig: Leif Wallin, 016-212 90

Försäkringar/medl. register: Lennart Nordin, 0155-26 64 11

Stugfogde: Erik Andersson, 0157-607 05

Bidrag till kommande nummer av tidningen skickas till Birgitta Stenberg, Stålhamravägen 3, 151 47 Södertälje. Elektroniska bidrag till tidningen vill vi ha som word-fil eller text-fil till birgitta@famstenberg.se.

Använd om möjligt Times New Roman, stl 11 med 1,5 i radavstånd. Bifoga gärna bilder (i jpeg-format som separata filer), det lättar upp och gör det enklare att läsa tidningen. Vi förbehåller oss rätten att redigera insända bidrag.

Fr o m 2011 sänds annonser om evenemang till leffew@algonet.se som lägger upp dem på www.sodermanlandsspelmansforbund.nu där all aktuell information återfinns.

Manusstopp nr 2/2011 - 30 juni 2011.

Framsida: Folkmusikgudstjänst i Malmköping 2005. Foto: Jonas Stenberg

Illustrationer till Bröllop i Julita från tidigare nummer av Sörmlandslåten.

Ordföranden har ordet

Bo Gabrielsson

I andra hälften av mars, lagom till Sörmlands Spelmansförbunds årsmöte kom våren med snödroppar och krokus.

År från år samlas en trogen skara till års-mötet, de flesta bekanta. Det vore roligt att vid ett sådant här tillfälle se flera nya ansikten då årsmötet ju är årets viktigaste medlemsmöte. Där finns det möjlighet att träffa styrelsen på annat sätt än genom skriftlig information, via medlemstidningen och hemsidan på internet.

En viktig punkt på årsmötet handlade om framtiden för förbundet. År 2009 anordnade förbundet ett framtidsseminarium i Eskilstuna med deltagare även från grannlandskapen Östergötland, Västmanland och Närke. I slutrapporten därifrån framhölls, bland annat, vikten av att anordna kurser över landskapsgränserna. De gångna årens låtlägen för ungdomar har varit mycket

populära medan andra erbjudna kurser ej lockat tillräckligt många deltagare för att kunna genomföras. Varför det förhåller sig så är inte alldeles lätt att besvara. Förbundsstyrelsen önskar att fler medlemmar intresserar sig för förbundets olika verksamhetsområden och därigenom skapar ett aktivt kontaktnät.

Snart kommer sommarens stämmor och spelträffar på olika håll - och inte bara i Sörmland. Spelmansförbundets egen stämma vid midsommartid på Julita Gård, är en av sommarens höjdpunkter, missa inte den.

Väl mött på sommarens stämmor och gläds åt spel och dans.

Hälsningar
Bosse G.

Rapport från årsmötet 2011

Styrelsen informerar

Mötesordförande Lars Tull
Foto: Ingvar Andersson

Som vanligt var det strålände väder, utmärkt för skogs- promenader eller annat friluftsliv, när deltagarna på årets förbundsstämma lördagen 19 mars samlades i Malmköpings gamla stadshus. På förmiddagen hade genomförts en välbesökt spelstuga under ledning av Christina Frohm. Programmet på årsmötet var det sedvanliga; spel-mansmingel, kaffe och ostmörgås, allspel och sedan års-mötesförhandlingar. På dagordningen fanns de fasta punkterna verksamhetsberättelsen, presentation av ekonomin, ansvarsfrihet, val och utdelning av stipendier och guldmarke. Verksamhetsberättelsen vittnade om stor aktivitet bland landskapets alla spelmanslag och föreningar.

En extra punkt fanns dock med i årets dagordning: "Rapport från styrelsen". För styrelsen redogjorde vice

ordförande Ulf Lundgren om läget i förbundet, vilket styrelsen såg på med lite oro. Som ovan nämnt är aktiviteten bland lag och grupper på en glädjande hög nivå men för flera av förbundets övriga verksamhetsgrenar är situationen betydligt dystrare. Styrelsen framhöll främst tre områden:

1 Intresset för att gå på förbundets kurser är i det närmaste obefintligt. Inbjudan till ett flertal kurser har gått ut, men inga anmälningar har kommit in. Undantaget är ungdomskursen Lätlägret som visar en imponerande verksamhet och lockar många fler ungdomar än man kan ta emot.

2 Besökare till arkivet och Gustaf Wetterstugan har sinat till att endast omfatta förbundets arkivgrupp. Styrelsen har därför, bl a av denna orsak, beslutat att frånträda GW-stugan. Endast ett rum för arkivverksamheten behålls. (Detta har redovisats tidigare i Sörmlandslåten och i Spelmannen.)

3 Ungdomarnas delaktighet i förbundets verksamhet är mycket låg (förutom Lätlägret och den senaste Gnesta-stämman). Satsningen på att ge ungdomarna en mer inflytelserik plats i förbundet har misslyckats.

Det uppkomna läget är något som naturligtvis styrelsen har i uppdrag att åtgärda. Situationen är dock inte ny utan har varit så under en lång tid tillbaka. Styrelsen ser en huvudorsak till detta: Styrelsen ska ju administrera och förvalta medlemmarnas intresse och idéer. Men kommunikationen med medlemmarna och signalerna vad de verkligen vill ha ut av sitt förbund är bristfällig. Styrelsen vet följaktligen inte vilken verksamhet den ska satsa på då efterfrågan inte är känd. Styrelsen vet inte heller hur ungdomarna ser på förbundet då inga synpunkter förs fram. För att råda bot på detta vill styrelsen försöka genomföra följande åtgärder.

1 En fördelning bland styrelsens ledamöter av ansvarsområden, lika med förbundets verksamhetsgrenar: utgivning, stämmor och träffar, kurser, Sörmlandslåten och hemsidan, arkivet, SSR. Arbetsgrupper skapas, gärna med medlemmar utanför styrelsen och gärna ungdomar. Gruppen inventerar sitt område, fångar upp medlem-

marnas önsknings, kommer med idéer och genomför dessa (här behövs ytterligare resurser). Gruppen rapporterar regelbundet till styrelsen.

2 Ett seminarium genomförs för ungdomar med endast en mindre representation från styrelsen och andra "äldre" medlemmar. Syftet är att få fram ungdomarnas syn på förbundets verksamhet och framtid. Seminariet bör hållas under hösten 2011.

Förbundet delar varje år ut sitt guldmärke till en medlem som gjort betydande insatser för förbundet samt ett stipendium till en lovande ung spelman. Guldmärket, vilket också medför hedersmedlemskap i förbundet, tilldelades i år Bert Persson. Han har under många år varit en av de mest hängivna och aktiva personer som kämpat för att utveckla och föra fram den sörmländska folkliga dansen. Nicole Källmyr från Gnesta fick mottaga Sörmländska Folkmusikfondens till Gustaf Wetters minne stipendium. Efter val och konstituering ser styrelsen för 2011 ut som följande:

Ordförande Bo Gabrielsson, Vice ordförande Ingvar Andersson, Sekreterare Lennart Nordin, Kassör Ulf Lundgren, Övriga ordinarie ledamöter Christina Frohm, Ove Karlsson, Inga-Britt och Leif Epel. Suppleanter Marcus Eriksson och Per Andersson.

Styrelsen för Södermanlands Spelmansförbund
2011-04-02

Foto: Ingvar Andersson

Jag har haft förmånen att vara med i den nya arrangörsgruppen som driver Gnestastämman då det förra gänget tackat för sig. För jag ser det som en förmån, att få vara med från början och planera precis hur jag vill att en spelmansstämma 2011 ska vara. Detta har jag gjort tillsammans med Karin Ericsson Back, Leif Johansson, Åsa Englund Jacobsson och PO Jacobsson. Redan vid första planeringsmötet, i början av november, bestämde vi att vi skulle satsa extra mycket på att locka ungdomar till stämman. Detta gjorde vi genom att reservera en låtkurs med Johan Hedin för personer under 25 år. Den blev fullanmäld på ett klick. Men det fanns fler kurser att gå på förstås! En låtkurs med Pelle Björnlert, en kurs på durspel med Erik Pekkari, viskurs med Karin Ericsson Back, danskurs ledd av Anton Schneider och Patrik Andersson och en cittrakurs med

Foto: Åsa Englund

Katarina Hammarström. Med cirka 100 kursdeltagare kände vi oss nöjda som arrangörer. När det var dags för det sedvanliga allspelet, som leddes av Ulf Lundgren, reste sig mer än halva salongen och det blev snabbt trångt på scenen. Därefter inleddes scenspelet av de sörmlänningar som fick titeln riksspelman 2010. Det var Ida Blomkvist från

Runtuna och Madliene Eriksson från Trosa som lyckats med den bedriften. Den stora nyheten för i år var Folkbandskampen. En tävling för ungdomsgrupper. Deras uppgift var att omarrangera en välkänd låt från pop/schlager/dansbandsvärlden till dansbar folkmusik. Det blev tre grupper och tre helt olika tolkningar av låtarna som publiken fick lyssna och dansa till. Vann gjorde RåFv från Rättvik med en version av Leende guldbruna ögon som finnskogspols. De övriga grupperna som var med och slogs om priset, en halvtimme i radio sörmland, var gruppen Freja från Strängnäs och Rappakalja från Södertälje. Årets konsert stod trion Björnlert-Hedin-Pekkari för i en fullsatt salong. Även på dansgolvet var det fullt ös hela kvällen. Antalet besökare uppskattas till ca 700 under dagen.

Foto: Åsa Englund

Del 2: Brudklädsel, kyrkfärd, vigsel och gästabad

År 1891 trycktes en uppsats, innehållande anteckningar om seder och bruk i Julita socken i Södermanland. Den är skriven av *Aurora Lundquist* och utgiven av *Artur Hazelius* i skriftserien *Meddelanden från Samfundet för Nordiska museets främjande*, det som senare blev *Fataburen*. Här berättas hur man gick till väga vid barndop, trolovning, bröllop och begravning ännu in på 1860-talet.

De sakförhållanden som skildras där hittar man också i den långa och mer skönlitterärt gestaltade berättelsen om *Snuta-Lars-Erik och Björkhaga-Maja* (i *Folkliksbilder från Södermanland tecknade af LISSEG*, publicerad 1887), där det naturligt nog finns ännu mer av livlig personskildring än i den nämnda uppsatsen med dess sakliga sammanställning av intressanta och roliga fakta. På novellens färgrika scen rör sig människor som vi redan lärt känna i föregående nummer av Sörmlandslåten: *farsin och morsan i Björkhagen*, Majas trygga och stadiga föräldrar, *Lars Eriks far och mor*, det livliga och pratsamma husbondfolket på Snuten, den ansvarsställande och vältaliga *Kammarmoster*, drängar och pigor, gummor och gubbar, marknadsförsäljare, hästskojar, herrgårdsfolk, fromma kyrkobesökare, barn, ungdomar - både välartade och "oteringar"...

För huvudpersonerna, *Maja och Lars Erik*, stundar bröllop, och kärleken blommar. En vecka före den beramade vigseln kommer Lars Erik till Björkhagen och finner sin fästmo i vävstolen, ivrigt sysselsatt med "böxväven" som borde bli klar till nästa dag. Han oroar sig lite för att Maja arbetar för mycket, men hon petar honom lekfullt i magen med skytteln och säger följande visa ord:

- Nu ä du pjåkuger, Lars Erik, en ska fälle arbeta, vet ja', när Gu' ger en

*helsa, du ä 'då inte
den som håller dej
unnan, som ha
lega te så dant bå'
hår å' hemma när er.*

Efter åtskilligt prat och skoj, kyssar och ömhetsbetygelser säger Lars Erik:

- Ja' ska 'le gå hemåt nu, men om sönda' åtta dar te' du, Maja, då kommer ja' å' går inte te' kos igen.

Många bröllopsgäster förväntas komma och delta i firandet, för man har budat folk - vänner och grannar och honoratiore: kyrkoherdens, skolmästarn, spiktor, bokhållarn - men baron och friherrinnan har fått förhinder, något som de djupt beklagar, men de har bröllop på gång i den egna släkten och måste åka dit, förstås. Far i Björkhagen har varit till herrgården och fått reda på detta.

Nu säger morsan till sin dotter Maja:

*Dä' ä' nog bäst åt ja går te prästgårn
om onsdä' å talar ve' frun åt hö' klär
dej te bru' å' mamsellera å' allihopa
håller te' goa å' kommer mä' på
gästbå...*

Förberedelserna pågår tills äntligen dagen för kyrkfärd, vigsel och gästabad är inne. Tidigt på förmiddagen beger sig bruden och de femton brudpigorna till prästgården för att bli sakkunnigt och ordentligt iförda sina högtidsskrudar. Och det är fler som bör vara upplädda och stiligas.

Lars Eriks ena syster och Ulla skulle vara pelligor och vara grannare klädda än de andra, men Anders och Jan Petter skulle vara hofridare och äfven hafva buketter i

bröstat. Det var ej lätt att anskaffa alla de smycken, perlband, blommor och band som behöfdes till en fullt tillfredsställande utstyrel, men det fans åtskilligt både vid prestgården och herrgårdarna och lånade man tillsammans all denna 'brudgrannlåt', så blef resultatet tillfredsställande.

Två pällpigor och två hovriddare hade till uppgift att vid vigseln hålla brudpällen över brudparet. De senare skulle också rida bredvid vagnen under färden till kyrkan.

Prästfrun och prästgårdsmamsellerna är på söndagsförmiddagen flyhänt sysselsatta med att styra ut bruden och brudpigorna. Lars Eriks lillasyster, för ung för att få vara pällpiga, måste ändå bli extra fin, och hon är förstås glad åt sin ståt. Och Björkhagamor utbrister:

- *Körs, Fia lilla, så vacker du nu ä', du ä' bus lika granner som brua."*

Och efter åtskilligt pysslande står så bruden färdigklädd i svart sidenklänning med brokiga band och silverprydnader, spetsgarnityr kring halsen, så kallat spetsbärt, långt rött skärp med spänne

och med brudklänningen fullhängd med guldkedjor, pärlband och silverprydnader. På huvudet har hon socknens guldkrona med kläppar, omgiven av gröna kransar, och så slöjan, som räcker ned på halva kjolen. Och huvudet är "så fullt af grannlåt" att det täcker håret. Man ser bara de långa lockarna som hänger ned åt kinderna. Prästfrun, som klätt bruden, är stolt och rörd:

- *Maja, hon pryder då riktigt sin skrud, hon är så vacker och för sig så väl så det är just roligt att se henne.*

Och de kringstående gummorna är lika beundrande:

- *Ja ä du inte finer nu Maja så vet ja inga rå, ack, ack, ack så mycken grannlåt!*

Det är inte bara bruden som är grann. Pällpigorna är svartklädda med långa skärp, kransar och smycken, blommor, pärlband, buketter. De övriga pigorna är lite enklare utstyrda i ylleklänningar, stora tyllkragar, skärp, kransar och blommor.

Det är en bitande kall höstmorgon när följet beger sig mot kyrkan, och efter vigseln mot festen i bröllopsgården. Majas och Lars Eriks brudfärd går till alldeles så som Aurore Lundqvist beskriver det i sin ovan nämnda uppsats om seder och bruk i Julita. Där berättar hon följande:

När alla voro ordnade för färden, satte tåget sig i rörelse. Främst redo två soldater, därefter brudgummen, med bukett i bröstet, hög hatt, hvit halsduk med långa, broderade snibbar, ridande på en brun häst med grant betsel. Efter honom följde "ungberra" samt andra yngre karlar, alla till häst. Därefter kommo brudpigorna i kärror, barhufvade, med skjutsbonden i knäet; vidare spelmännen, äfvenledes ridande, och slutligen i en stor sufflettvagn

bruden och brudsåtan m.fl. samt på hvar sin sida af vagnen hofriddarne på hästar med granna betsel. När tåget kom till en större gård, och folket stod utanför för att få se bruden, stämde spelmännen upp, filade och spelade af hjertans lust.

När gudstjensten var slut, tågade brudskaran in i kyrkan, under det en ståtlig marsch spelades på orgeln. Då prästen under vigseln sade: "Herren vare med eder" o.s.v. och uttalat "amen", stego hofriddare och pällpigor fram och höllo pällen öfver brudparet, till dess välsignelsen lästes. Pällen var en stor fyrkantig duk af hvitt tyll, trådd med rödt. Ett litet stycke från hömen voro fästa små käppar, klädda med guld- och silfverpapper, och medelst dessa hölls pällen öfver brudparet.

Hemfärden skedde på samma sätt som färden till kyrkan. Vid inträdet i stugan möttes ögat af en ståtlig anblick. Ett stort dukadt hästskobord upptog nästan hela rummet. Vid öfre fönstret var dukadt för brudparet, med grant brutna serveter under en i taket utspänd brokig kattunsdruk, brudhimmelen, prydd med granna band och målade äggskal. Äfven öfver skänken var en skänkhimmel uppsatt.

För öfrigt var bordet fullsatt med grant utsirade fat med tårter, bakelser och äfven "hviter gröt", ty hvarje hustru skulle ha en sådan förning med sig, och de närmare släktingarna borde äfven medföra bullar af olika sorter. Silfverbägare och kannor med hembrygdt öl samt bränvinsflaskor saknades naturligtvis ej häller; för kvinnorna fans "serapsbränvin".

Majas och Lars Eriks bröllopfest tycks i allo ha gått till på det sätt som här ovan beskrivits. Placeringen av gästerna skildras i novellen och följer invanda

mönster. I vissa fall kan det förstås vara grannlaga.

Främst bredvid brudparet kyrkoherdens, frun på brudens sida, skolmästarfrun, mamsellerna, sedan föräldrarna och närmare släktingar. Äfven kammar-moster fick sig en plats anvisad bland de förmästa, men ville ej antaga denna hedersplats, utan drog sig blygsamt tillbaka.

Midt emot brudparet, i hästskon, sutto pellpigor och hofriddare... Äfven de öfriga brudpigorna hade sin plats i hästskon. På brudgummens sida, bredvid kyrkoherden, satt skolmästarn, sedan inspektorn, bokhållaren och vidare i samma ordning som på kvinnornas sida. Den glada,

lustiga skolmästarn, som hade så mycket tok för sig, nickade och gjorde roliga miner åt de små brudpigorna midt emot, så de kunde inte hålla sig för att skratta och då tittade de litet ifrigt, först på mor och sedan på kyrkoherden, om de skulle se onda ut, men kyrkoherden var en äkta barnavän, därför skrattade han med, och då var allt godt.

Placeringen är omsider klar, Lilla Fia får läsa bordsbönerna, vari alla deltar, liksom

i den bordspsalm som skolmästaren intonerar. Så hörs fiolerna:

*Först kommo spelmänne,
uppstämmande en särskild marsch för
sillsallaten, som på väldiga fat inbars af
värden och värdinnan, en tjock, duktig
gumma, som hoppade i takt efter musiken
och hade ett muntert skämt tillreds, då
fatet framlemnades. Hon såg så präktig ut
gumman, klädd som hon var likt alla de
andra hustrurna, i svart klädning, halsduk
och förkläde och på huvudet svart
bindmössa och stycke.*

Av alla rätter lades undan något på en särskild såkallad brudtallrik, som Maja beslutat att sedan ge åt "blinda skräddare-moster".

Lars Erik tittar beundrande på sin unga hustru, men hon är ganska fåordig och "blyger - för di titta då dant".

Nya maträtter bärs in, och hela tiden till musik: bruna böror och skinka, pepparrotskött, soppa, fisk, korv, gröt, bakelser, tårta med saftkräm... Björkhagen och Snuten vill gärna ha igång ett passande samtal med kyrkoherden, och det vill också en av de närvarande äldre gubbarna, som tydligen är misstänksam mot skolläraren och dennes undervisning: inte nog med att han påstår att jorden är rund, utan han lär också ha sagt att den både snurrar och går runt på konstiga sätt. Gubben tycks vilja ha lite understöd i sin ovilja mot sådana villomeningar. Kyrkoherden samlar sig tålmodigt till en liten utredning av dessa kosmiska förhållanden men räddas av att steken bärs in. Nu får han senarelägga förklaringen om jordklotets rotation, för efter huvudrätten skall han hålla sitt

viktiga tal till brudparet och de församlade gästerna.

Nu kommo spelmänne och uppstämde stekmarschen och värdinnan hoppade in med en präktig "fläskstek" och satte framför brudsäten att skäras, men värden satte oxsteken framför kyrkoherden. Sedan båda steksorterna voro kringbudna och förtärda, rädde en förväntansfull tystnad bland gästerna och presten reste sig nu tillika med hela bröllopskaran.

Efter ett inledande bibelspråk, höll han nu ett allvarligt och hjertligt tal till brudparet, kanske denna gång mera till hjertat gående än annars, ty de båda unga hade framlevat en sällsynt lycklig barndom, och hade alltid utmärkt sig för gudsfruktan och rena seder. Dertill hade äfven Maja varit hans läsbarn och äfven då gjort sin lärare glädje, genom sitt förstånd och det innerliga allvar, hvarmed hon emottog de heliga sanningarna. Gummornas

näsdukar voro i oupphörlig rörelse, och äfven gubbarna torkade med afviga handen bort en och annan tår ur ögonvrån.

"Alri ha' ja' fälle hört kyrkherren tala så obegripligt", hviskade

kammar-moster till sin granne, när talet var slut.

Ordet "obegripligt" är förstås ett uttryck för häpen beundran. Så är det dags för bruden att dricka gästernas skål, och inför den ceremonin bärs det fram ett stort fat med en servett över. Maja börjar med "Lars Eriks skål", och brudgummen lägger då en silversked på det framräckta fatet. Maja niger och tar emot den med orden "tackar emjukast". Ceremonin upprepas laget runt med fiolmusik till varje skål.

Detta fortgick nu hela laget igenom, äfven det minsta barn nämndes, och då lade den uppropade någon gåfva på fatet, ett par strumpor, en tolfskilling m.m.; den som ej blifvit nämnd skulle ha känt sig mycket förfördelad. Lustigt lät det nog för ovana öron att höra sådana skålar som: "Annerstu fasters skål, kammars, våran Lars Petters skål, Lillstu Annerses skål" o.s.v....

När detta ändtligen tog slut frågade kyrkoherden, om ej någon af de ungas vänner och släktingar ville lofva dem något "till bos". Björkhagen steg då opp och sade: "Jag lofvar dom ett kriter af våndera slage" förutom hästkriter"; det samma lofvade Snuten. Sedan lofvades, en fjärding råg, en fjärding korn, en bäjsa, en gris o.s.v. efter råd och lägenhet. Sedan skickades tallrikar omkring för att samla gåfvor åt de fattiga, spelmännen och kokerskan.

Att en "bäjsa" är en "baggesa", dvs. en tacka, vågar jag inte svära på, men jag tror det. Efter skålderemonin skulle förningen avsmakas: gröt, tårtor, bakelser och saftkräm... Därmed var måltiden slut, och lilla Fia läste från bordet, och skolmästarn stämde upp slutstrofen av sista psalmen i psalmboken:

Herre signe du och råde / och bevaru nu oss väl

Herre ditt ansikt i nåde / lyse alltid för vår själ

Herre Gud ditt ansikt vänd / och din frid oss allom sänd

O Gud fader, Son och Ande / Dig ske pris i allo lande

Bordssittningen var slut. Nu kunde man sträcka på benen, gå till brudparet och "tacka näfven" och lyckönska. Vårdfolket skulle tackas, likaså föräldrarna, gummorna som kommit med förningen – alla skrattade åt den lustige, snälle och omtyckte skolmästaren, för han neg när han tog dem i hand – och så Skogstörpa Beata, som lagat maten och hållit på ända sen "i onsdasse" och hölls för att vara "galanter te å kunna mä allting". Man slog sig ned i grupper och pratade. Kyrkoherden slapp inte ifrån att nu lite närmare utreda frågan om jordklotets rörelse kring sin axel. Andra talade om festförberedelserna – arbetsamt men "rosamt" hade det varit – om folk som fått förhinder, om gemensamma minnen, om gamla vänner och läskamrater och vad det blivit av dem.

Och nu bjöds kaffe omkring och nu fick inte spelmännen sitta längre i nattstugan och tala om "jola", för nu skulle dansen taga sin början.

Om dans och allehanda ståhej berättas i nästa nummer av Sörmlandslåten

Först av allt vill jag den här gången gratulera arrangörerna av Gnestastämman till en väl genomförd stämma. Jag anlände precis när konserten började och blev något förvånad då det visade sig vara helt fullsatt i salen, plus att folk stod efter väggarna.

När konserten var över och allspelet annonserades kom en märklig syn – nästan hela publiken i salongen reste sig och trängde sig upp på scenen för att delta i allspelet. Det var också en upplevelse – scenen sprängfull av folk och i salongen några få huvuden som syntes över stolsryggarna. Jag avstod allspelet och gick för att se om det fanns någon spellista för scenspel. Det fanns det men den visade sig vara full. Till och med tryckt i förväg. Med andra ord – någon plats för spontant scenspel fanns inte. Dessbättre var borden i fiket inte förbokade.

Vart tar alla vackra kvinnor vägen och varifrån kommer alla fula kärringar? Ja, så började en känd Malmköpingsprofil sitt vårtal vid majbrasan för många år sedan. För övrigt det första och sista vårtal den mannen fick hålla. Jag lånar hans inledning men ändrar till: Vart tar alla spelmän vägen och var kommer alla folkmusiker ifrån? Jag har under de senaste åren bevistat ett antal konserter där olika folkmusikgrupper spelat. Vad som slagit mig är att spelglädjen tycks lysa med sin frånvaro. Spontaniteten, stundens ingivelse, det medryckande och personliga spelet, vart har det tagit vägen? Visst, man presenterar ett gott hantverk med genomtänkta arr. och visar ofta upp stor teknisk skicklighet på sina instrument men glömmer själen i musiken. En tendens som också tycks sprida sig mer och mer till enskilda spelmän.

Det är inte alltid som ett gott hantverk också är ett konstantverk.

Jag hade under några år i mitt arbete förmånen att dela pult med Otto Kyndel, professionell violinist och ledare för Kyndelkvartetten som under många år var

Sveriges bästa sträckkvartett.

Otto var kammarmusiker men också spelman. Inte spelman i den bemärkelsen att han spelade folklåtar utan

i känslan han spelade med. Ögonen lyste, han sökte kontakt med sina medmusikanter och den musik han presterade kom från hjärtat. Med andra ord en riktig spelman. En annan upplevelse av samma sort fick jag härom året i TV. Från en kyrka i London sändes en konsert med Bruce Springsteen. På scenen, förutom Bruce, ett femtontal musiker. Det var fullt komp, klaviatur, körande sångare, banjo, steelguitar och två fiolister. De spelade med en otrolig timing samtidigt som musiken verkligen kom från hjärtat. De förmedlade en sådan energi och spelglädje i sin musik att det var omöjligt att inte bli påverkad. Det gällde även Bruce själv som jag nog aldrig tidigare sett så avslappnad på scen.

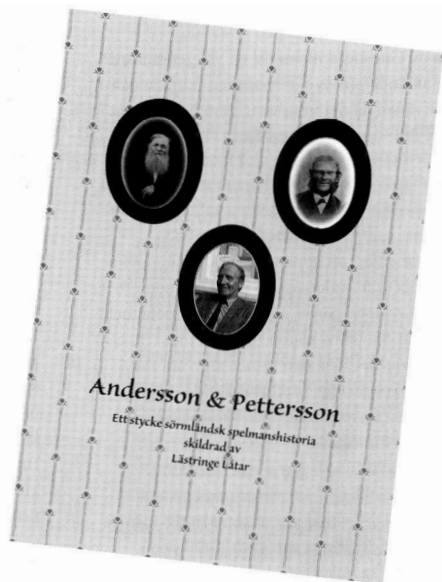
Kanske det är dags att omvärdera ordet spelman till betydelsen: En som lägger sin själ i musiken. Så får de andra kalla sig folkmusiker.

Foto: Jonas Stenberg

Tillägg.

Nu vet jag var det fanns spelmän när SSF höll sitt årsmöte i Malmköping. Där var dom, det var ett nöje att lyssna till spelet under middagen.

Så har den äntligen kommit ut igen, boken om östra Sörmlands dvs. Trosa och nordöstra Nyköping kommuners folkmusik – *Andersson & Pettersson*. Första upplagan blev snabbt slutsåld men eftersom den varit efterfrågad tror vi att den fortfarande fyller en plats i den sörmländska spelmanslitteraturen.

Andersson & Pettersson är tillägnad spelmannen Yngve Andersson, Södertälje, och innehåller musik efter honom och hans förebilder och lärare Anders Andersson i Lästringe och Edvard och Arvid Pettersson, Vagnhärad. När boken gavs ut första gången 1986 kom en del kritik på att den inte innehöll mer information om speciellt Yngves farfar Anders Andersson, storspelmannen från Lästringe men idag finns en bra sammanfattning av redan tidigare publicerade artiklar om denna storspelman i Lars Erik Larssons *Sörmländska spelmän under 4 århundraden* i spelmansförbundets musikarkiv. Likaså finns där en hel del dokumenterat om Edvard och Arvid Pettersson men tyvärr inte om fadern, Yngves svärfarfar, August Pettersson i Hummelkärr utanför Trosa och från vilken sönerna och Yngve hade många av sina låtar. Om honom kan man läsa i *Anderson & Pettersson* men även där finns mer att tillägga t.ex. om den speciella spelstilen, det östsörmländska polskspelet.

Per August Pettersson var född 1852 och lärde sig spela fiol i femtonårsåldern men började inte spela till dans förrän i 25-30 årsåldern. Detta till skillnad från hans söner som redan före

tonåren fick följa med fadern och spela på gökottor och bondkalas. August Pettersson blev med tiden en mycket anlitad dansspelman, kanske mest lokalt och har därför inte gjort så mycket väsen av sig i spelmanslitteraturen. Till skillnad mot Anders Andersson finns August Pettersson inte omtalad i samband med vare sig spelmanstävlingar eller stämmor. Inte heller hans låtar finns upptecknade före 1986 undantaget hans brudmarsch som publicerades i *Sörmlandslåten* nr 2 1978.

August Pettersson komponerade enligt sonen Arvid en hel del låtar och hade sin repertoar nedtecknad i en notbok som han tyvärr gav bort till någon, till vem minns ingen. Men enligt den yngre sonen Edvard "var han väl ingen särskilt märkvärdig spelman.

Pappa han spela nog rejält å bra men de va' torr musik. Han hade inga vidlyftigare bitar, egentligen." Kanske inte, men han hade en "märkvärdig" spelstil med en stråkteknik som man idag sällan eller aldrig hör och som både Arvid och Edvard fick lära sig och ständigt återkommer till i intervjuer: "Polskor ska spelas med korta distinkta stråk ... de är en särskild stråkföring som hör dit se ... De är stråkföringen som arbetar det mesta i riktiga sörmlandspolskor! De e' som ett uttal me' stråken. Det ska vara ryckigt ... med en stöt där den ska vara. Det var bestämt, precis! De kalla det för att skjutsa polska. Arbetsamt värre!" Och fort skulle det gå, minst 150! Det var musik som man dansade parvis eller också fyra och fyra till, i ring eller i kors. Snabb

polsskor som spelmännen kallade "ryckpolska" eller "knyckpolska" och som spelades ungefär som hambopolkett men med "ryckiga" polskestråk. Vi i Lästringe Låtar kallar det snabb slängpolska eller fyrrpolska, en dansmusik som kanske mest spelades i östra Sörmland vid den här tiden. Även Anders Andersson spelade dessa polsskor men annars hade hans spelsätt enligt Edvard mer likhet

med hälsingespelmannen Jon Erik Öst som då och då gästade Sörmland: "De hade ungefär släktdrag me' varann" dvs. de var musikaliskt samma andas barn och hade "samma mjuka spelsätt me' mycket drillar och rullstråk."

Kanske var Yngve Andersson i Södertälje den siste som behärskade de sörmländska "ryckpolskorna" med sina

speciella stråk? Mer om detta kan man alltså läsa i andra upplagan av *Andersson & Pettersson* som dessutom innehåller 66 melodiupteckningar varav (minst) åtta stycken passar till "ryckpolskor". Ni som ännu inte införskaffat boken kan köpa den genom Södermanlands Spelmansförbund eller Lästringe Låtar.

Flickorna dansa

Leif Johansson

KLINTETTEN

Ny CD med Klintetten.

Spelglada Klintetten från Östergötland har kommit med sin fjärde CD. Den heter "Flickorna dansa..." efter skivans första spår. KLCD4.

Jag har lyssnat på plattan ett antal gånger, och konstaterar snabbt att det här är musik att bli glad av. Det är också musik spelad av spelmän med känsla för dansen. Spelmän, som vet hur man får det att svänga så att det rycker i gamla dansben.

Klintetten som grupp har funnits sen början av 90-talet och har hunnit bli ordentligt samspelta, trots att man bor på ganska olika håll. Gruppen består av tio spelmän och

två dansare. Det är ofta väldigt svårt att få så pass många musikanter att dra åt samma håll, men jag tycker Klintetten har lyckats bra med det. Det sitter för det mesta bra ihop och blir riktigt bra dansmusik. Ibland kan jag dock sakna det lilla extra klöset. Det blir för snällt och vårdat. Men snyggt. Klokt nog har man på knappt hälften av låtarna låtit mindre konstellationer framträda för att variera klangen. I gruppen finns ju spelmän med traditioner från andra delar av Sverige och Runes värmlandspolser svänger bra liksom Kristinas skånska engelskor. (Fyrturen från Luggude var ett kärt återhörande. Jag har inte hört någon spela den sen Ronny Landstedt gav ut sina kassetter på 70-talet.) Ett extra plus också till gästspelande Katarina Hammarström, vars mästerliga cittraspel jag aldrig kan få nog av. Det mesta på plattan är som sagt riktigt bra och trevligt att lyssna till och skönt att dansa till. Synd bara att man slarvat med mixningen på "Gratulationsvals till Stefan" och låtit andrastämman höras mer än melodin, men köp skivan och lyssna till den. Dansa till den och njut av väl spelad svensk folkmusik! Det är den absolut värd!

(OBS! Bilden ovan är *inte* omslaget utan en bild hämtad från instickshäftet.)

Mitt betyg:

Musiklivet på Riksbankens sedelpappersbruk i Tumba

Arne Blomberg

Stationssamhället Tumba blev internationellt känt på 1950- och 60-talen genom hockeylegenden Sven Tumba Johansson. Idag är väl Tumba mest sedd som en av pendeltågstationerna mellan Södertälje och Stockholm. En sovstad för pendlare, om man nu inte arbetar på Alfa Laval's huvudkontor, som sysselsätter många.

En bruksort? Knappast. Men det var som bruksort Tumba växte upp.

Riksbankens sedelpappersbruk startade sin verksamhet 1755 på Tumba Övergård i Botkyrka socken. En liten verksamhet, som under de första årtionderna sysselsatte några tiotal personer, men som växte och så småningom blev ett litet samhälle där det mesta kretsade kring bruket. Självfallet fanns här musik och dans.

Författaren Monica Golabiewski Lannby är 1:a antikvarie på Kungl. Myntkabinettet – som även driver Tumba bruksmuseum – och hon har gjort en bred skildring av, som det något otypliga boknamnet säger, musiklivet på Riksbankens sedelpappersbruk i Tumba.

Musicerade gjorde både hög och låg. I förfaltarbostaden hade man festmiddagar och supéer och ”på lefnadsglad, danslysten ungdom var det ej brist. Och roligt hade vi med våra enkla kvadriller, angläser och valser”.

Varje år anordnades bankokolaset i Tumba bruk, en fest för alla anställda med sina familjer. Det ägde rum i Stora stenhusets högtidssal. Mat, brännvin och kaffe serverades. Sedan spelade och dansade man hela natten till positiv, fiol och tamburin.

Bruket fick en hornmusikår på 1860-talet och i början av 1900-talet bildades en stråkorkester. Dansbandet Harrys orkester leddes av Nils Castegren – senare chef för grammofonarkivet på Radiotjänst och fram till 1964 chef för musikavdelningen på Sveriges Radio.

De folkliga spelmännen representeras av Anton Mellberg, aktiv i spelmansförbundet i mitten av 1900-talet, min gamla spelkamrat Bernt Carseberg, elev till Herbert Jernberg som jag själv och hans pappa Valdemar Karlsson ”Tumba-Valle”.

Curt Carlsson, spelledare i Slagsta Gille och välkänd för många av spelmansförbundets medlemmar, representerar nutiden. Curt är son till vice brandchefen på Tumba bruk och han är en ofta sedd guide på Tumba bruksområde.

En rad mer eller mindre kända musikprofiler har anknytning till bruket. Texten till *Vintern rasat ut bland våra fjällar* är skriven av Herman Säterberg som var son till brukets förvaltare.

Amanuensen vid Myntkabinettet Wilhelm Pettersson (1814-1854) var dansare och uppträdde på nationaldivertissemangen 1843 i *Dans för en morakarl och en kulla* (Daldansen). Visserligen var han inte på bruket, men intressant ändå.

Musikförläggaren Julius Bagge var född på bruket (inte nämnt i skriften). Hans far var förvaltare på bruket 1838-52.

En trevlig, saklig och intressant skrift med mängder av illustrationer! Men formatet borde ha varit större för bildernas skull, det är synd att de är så små. Lägg gärna ut bildmaterialet på Bruksmuseets hemsida, det är de värda!

Man behöver inte ha anknytning till bruket eller till Tumba för att uppskatta skriften. Den säljs på Bruksmuseet och på Myntkabinettet. Köp den!

www.tumbabruksmuseum.se
www.myntkabinettet.se

Nu är det äntligen dags igen!

Ansgarsgården i Flen 27 juni – 1 juli 2011

För dig som är mellan 10 och 18 år och som vill spela och sjunga folkmusik, dansa, bada och ha grymt kul med likasinnade veckan efter midsommar.

För första gången kan man nu ha sång som huvudinstrument. De som väljer att gå på sång kommer att bilda en egen sånggrupp men kommer även sjunga tillsammans med dem som spelar instrument.

Ni kommer att lära er låtar, jobba med att spela och sjunga i grupp och utforska hur man arrangerar låtar med stämmor, rytmer och grooves.

Lärare för årets läger är:

Åsa Englund Jacobsson (dans), Karin Ericsson Back (sång), Ing-Marie Sundin (fiol)
Adrian Jones (fiol, altfiol och mandola), Sandra Marteleur (fiol)

Kostnad för fem dagars helinackordering är 2 000 SEK.

Anmälan till; Sensus Katrineholm, tel; 0150-13600, e-post; susanne.davidsson@sensus.se

Tala om din ålder och vad du har för huvudinstrument i anmälan.

Antalet platser till lägret är begränsat så anmäl dig omgående för att vara säker på att få plats.

Hoppas vi ses i sommar!

Arrangörer; Åsa Englund Jacobsson och Karin Ericsson Back
Sörmlands spelmansförbund och Sensus

För ev frågor om lägret vänligen kontakta; Åsa Jacobsson på dansinspirator@telia.com
eller tel. 070-675 27 97 (OBS - tar ej emot anmälan)

Returadress Södermanlands Spelmansförbund
Mestavägen 1A, 632 36 Eskilstuna
Avs. Arkitektkopia AB, Eleonoragatan 18, Box 344, 631 05 Eskilstuna

Blomberg Arne & Carin

Törnevalla Ekstad
585 61 Lingham

Saknar du någon av våra utgåvor? Hör av dig till Torsten Gau tel 016-42 00 70 / Mestavägen 1A, 632 36 Eskilstuna, så får du ett paket med faktura. Porto/fraktkostnad tillkommer på angivna priser.

A G Rosenberg

420 Svenska Danspolskor från Södermanland och
andra landskap

Pris 70:-

Rosenberg biografi

Pris 50:-

**Sörmländska visor
del I, II, III**

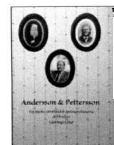
Pris 20:-/st

Erikssons notbok

Låtar från norra Sörmland.

Faksimilutgåva 2005

Pris 75:-

Andersson och Pettersson

Ett stycke spelmanshistoria av
Lästringe Låtar

Ny upplaga

Pris 150:-

C A Lindblom

97 låtar ur två spelmansböcker från 1853 och 1856
med historik om spelmännen.

Pris 50:-

LÅTAR FÖR ALLSPEL

Låtar för allspel

Inkl CD-skiva

Pris 140.-

CD-skivor:

Låtar på Sörmländska

Ulf Lundgren

Pris 120:-

Lästringe Låtar

Pris 100:-

Hjulåkers Spelmän

Pris 100:-